

DIN NOU DESPRE DERIVATELE CU PREFIXUL *NE-* ÎN LIRICA LUI TRAIAN DORZ¹

Florina-Maria BĂCILĂ
(Universitatea de Vest din Timișoara)

The Use of *ne-* Derivatives in Traian Dorz's Poetry Revisited

The objective of the present paper is to examine the special connotations of two atypical derivatives with the prefix *ne-*, *nerăspuns* ('unanswer') and *a necuprinde* ('to unembrace'), highlighting their role in setting the lyrical frame of Traian Dorz's poetry. Traian Dorz is a contemporary Romanian poet, unfortunately understudied, who wrote thousands of poems of mystical insight and numerous volumes of memoirs and religious meditation. The two terms (which are not included in the Romanian language dictionaries, although the structures of the Romanian language theoretically allow for their existence) claim mostly figurative meanings in the contexts that we had identified, which constitutes our point of departure. The analysis of the excerpts where they are used reveals their similarity with other *ne-* derivatives that express an affirmative idea, accompanied by stylistic effects. The creative capacity of the poet does not lie in the number of such derivatives in a particular context, but in the ways he positions them in relation to other elements, often in surprising lexical combinations. Beyond the actualisation of some more or less known meanings, the analysis shows, yet again, that the study of the vocabulary used by a poet represents one of the most adequate means of shedding light on his artistic beliefs, trends and directions, his philosophy of life (in this case – the vision on Divinity), the intensity with which he perceives the world and its unexpected, varied experiences, as well as his original ways of transposing them into poetical images.

Keywords: *derivation, prefix, lexicology, semantics, stylistics, mystical-religious poetry*

În cadrul clasei de afixe ale românei, prefixele de negare formează o categorie aparte, a cărei caracteristică o constituie marcarea opoziției negativ / pozitiv. Pe plan morfologic, acestea fac parte din sistemul derivării, iar pe plan semantic – din acela al antonimiei.

De origine slavă, foarte răspândit în toate epocile de dezvoltare a limbii noastre și în toate stilurile, *ne-* este cel mai frecvent și mai productiv prefix de negare în română, cu o complexitate semantică demnă de semnalat (motiv pentru care s-a și bucurat de o atenție specială din partea

¹ TRAIAN DORZ s-a născut la 25 decembrie 1914, în satul Rături (azi, Livada Beiușului), județul Bihor. La vârsta de 16 ani, aderă la „Oastea Domnului”, mișcare religioasă inițiată de preotul Iosif Trifa la Sibiu, în 1923, având drept scop renașterea spirituală „a Bisericii noastre [Ortodoxe – n.n. F.-M.B.] și saltul calitativ moral, cultural și social, în Hristos, al poporului nostru” (Dorz 1993: 242). De prin 1933 începe să scrie poezii de factură mistică, pe care le trimite spre publicare la Centrul „Oastei Domnului” din Sibiu. Începând din 1934, Dorz devine colaborator apropiat al preotului Trifa, iar un an mai târziu îi apare primul volum de versuri, intitulat *La Golgota*. Continuă să scrie și să publice în libertate până la sfârșitul lui 1947, când este arestat de Securitate. Cu foarte puține întreruperi, a petrecut 17 ani în închisorile comuniste, acuzat fiind pentru apartenența sa la mișcarea „Oastea Domnului” (organizație ce fusese scoasă în afara legii), pentru activitatea intensă și bogată în cadrul acesteia, pentru implicarea în coordonarea ei la nivel național, pentru scrierea, posesia și răspândirea de materiale religioase neautorizate. În ciuda condițiilor de detenție, a repetatelor arestări, anchete, percheziții, amenințări, amenzi etc., Traian Dorz creează sute și mii de poezii, deschizând lunga serie a *Cântărilor Nemuritoare*; cele mai multe au fost puse pe note și constituie un veritabil tezaur muzical al asociației „Oastea Domnului”, însă ele au ajuns să fie cunoscute și de către membrii altor confesiuni creștine. În perioada regimului comunist, volumele sale au putut circula (în clandestinitate) numai sub formă dactilografiată sau copiate de mână, iar o parte dintre poezii au văzut lumina tiparului în străinătate, prin bunăvoința unor creștini care au apreciat talentul creator, spiritul profund religios și vocația de „misionar laic” a acestui poet român. Traian Dorz a trecut la cele veșnice la 20 iunie 1989, în localitatea natală. După 1990, multe dintre scrierile sale (poezii, memorii sau meditații) au fost publicate în țară, la edituri precum „Oastea Domnului” din Sibiu sau „Traian Dorz” din Simeria.

cercetătorilor¹), întâlnindu-se, de obicei, la formarea cuplurilor antonimice alcătuite dintr-un termen pozitiv și unul negativ derivat – mijlocul cel mai des utilizat pentru realizarea antonimiei în limba română, pornind de la aceeași rădăcină. *Ne-* fie exprimă negația propriu-zisă, opoziția (totală sau parțială), contrariul (**neadevărat**, **nelămurit**, **nemuțumit** etc.), fie conferă o valoare privativă derivatelor, mai ales în cazul substantivelor abstracte, redând lipsa, absența, insuficiența noțiunii exprimate de bază (**neastâmpăr**, **necurăție**, **necuviință**, **neplăcere**, **nesomn**, **neștiință** etc.) (vezi FCLR II 1978: 164). Funcția fundamentală a lui *ne-* este deci aceea de a nega conținutul semantic al bazelor cărora li se atașează, formând cuvinte cu valoare negativă în raport cu noțiunile pozitive corespunzătoare.

În multe contexte, o calitate a formațiilor cu prefixul *ne-* n-o reprezintă însă – din punct de vedere stilistic – numai negarea cuvântului de bază, ci ele sunt marcate expresiv și datorită faptului că, în structura lor, conțin pozitivul din care au fost alcătuite, îl neagă, exprimându-l (vezi Coteanu 1956: 95-96; Diaconescu 1974: 644-645).

Derivatele cu *ne-* aparțin unui număr mare de clase lexico-gramaticale: astfel, potrivit cu structura limbii române, aproape orice substantiv sau adjectiv poate da naștere unui cuvânt nou cu ajutorul prefixului în discuție; pe lângă aceasta, *ne-* „crează formații nestabile care, în corelație cu corespondentul pozitiv, alcătuiesc construcții expresive” (DLRM, s.v.; vezi aceeași idee în MDE, s.v.). Așadar, sub aspect logic, posibilitatea de a crea cuvinte noi prin prefixare cu *ne-* apare teoretic nelimitată², întrucât „conținutul oricărui termen poate admite logic negarea lui prin simplă absență [subl. aut.]” (Diaconescu 1974: 644).

Marea productivitate a lui *ne-* în română și complexitatea semantico-stilistică a acestuia permit, îndeosebi în poezia actuală, realizarea unor creații personale ad hoc, extrem de sugestive. Ne referim la atașarea prefixului *ne-* unor substantive concrete sau unor verbe care, în limbajul curent, nu au corespondent antonimic. Din punct de vedere strict lingvistic, fenomenul nu reprezintă o abatere de la regulile generale ale formării cuvintelor, unui anumit lexem putându-i-se adăuga, pentru marcarea negației, prefixul menționat. De altfel, în lirica modernă, derivatele negative nu au, de cele mai multe ori, un echivalent lexical: aceste antonime, rod al creației poeților, sunt întrebuițate în structuri inedite, se abat de la uz, situându-se dincolo de rigurile normei, pe care autorii le încalcă deliberat pentru a obține un maximum de efecte expresive, ilustrând disponibilitățile uluitoare ale derivatelor respective.

*

Printre formațiile cu prefixul negativ *ne-* ocurente în poezia lui Traian Dorz, dar neînregistrate în lucrările lexicografice se numără și substantivul neutru *nerăspuns*, derivat atipic de la *răspuns*, termen moștenit din lat. *responsum* și glosat în dicționare cu sensul de bază ‘ceea ce se spune, se scrie, se comunică celui care întreabă ceva; cuvinte spuse direct, scrise sau transmise printr-un intermediar unei persoane care a întrebat ceva sau care s-a adresat cuiva (într-un mod oarecare)’ și cu accepții secundare precum ‘știre, veste, informație’, ‘ripostă, replică, reacție la afirmații, acțiuni, provocări, solicitări etc.’ ș.a. (vezi DLR, MDA, DEX, DLRLC, DLRM, Șăineanu, DU, CADE, MDE, NDU, s.v.; CDER 7098, s.v. *răspunde*). Acest derivat apare o singură dată în lirica dorziană, și anume în ultima strofă a unei poezii care poate fi considerată o veritabilă artă poetică, înscrisă în rândul celor ce susțin crezul artistic al autorului (ideea refugiului în actul creației – singura reflectare autentică a trăirilor geniului neînțeleș –, sacrificiul de sine – imperativ mai ales în vremuri neprielnice –, reiterarea tainei insondabile a iubirii dumnezeiești și eterna ei biruință care străbate timpul și spațiul, în ciuda oricăror opreliști – atribute reunite, pe de o parte, în persoana lui Hristos-Dumnezeu, Cel ce, în concepția creștină,

¹ Vezi Băcilă 2011a: 81, nota 5, unde sunt enumerate câteva dintre lucrările de specialitate care abordează – sub diverse aspecte (fonetică, lexicologie, semantică, gramatică, stilistică) – problema derivării cu prefixul *ne-*.

² În acest sens, Dominte 2003: 163 arată că, „în limba vorbită, orice cuvânt, în principiu, poate fi derivat cu prefixul *ne-*, luând naștere ceea ce am putea numi «derivate libere»”; cf. și Noica 1996: 172: „De altfel, în cazul lui *ne-*, nu cuvintele gata făcute sunt vrednice de reținut, ci *capacitatea* [subl. aut.] prefixului de a face cuvinte, ba chiar de a face tot ce-i place, ca tăgadă, în vorbirea noastră vie.”; *ne-* „neagă tot ce vrei, cu o ușurință pe care n-o găsești lesne în alte limbi, ba dă îmbinări expresive, poate fără echivalent [...]. Căci într-adevăr cu *ne-* te joci de-a negatul în toată împărăția vorbirii.” (Noica 1996: 173).

a adus, printr-o jertfă supremă, salvarea neamului omenesc, repunându-l în relație cu Dumnezeu-Tatăl, și, pe de altă parte, în caracterul discipolilor Săi din toate veacurile și din toate locurile, care nu pot avea decât un destin similar): „A cui mai ești Tu, Dulce Mântuitor Străpuns, / când chemi spre nicăierea și-aștepți un *nerăspuns*, / când gheața și sfidarea Ți-s cuie de oțel? / – Tu mai rămâi a celui ce suferă la fel.” (CE 75, *A cui mai ești?*¹).

Nu totdeauna însă, prin adăugarea prefixului *ne-*, se neagă toate sensurile pozitivului, așa că, în versurile citate, *nerăspunsul* presupune nu ‘lipsa oricărei reacții sau atitudini, a oricărui tip de comunicare’, nu ‘simpla absență a vorbelor’, ci ‘lipsa unui răspuns rostit (sau, eventual, scris)’, reacția tăcută, răspunsul fără cuvinte, tradus prin instaurarea unei liniști nefirești (în sensul etimologic al termenului) – fapt situat între coordonatele definițiilor ale legăturii omului cu Divinitatea, Care cheamă stăruitor la mărturisirea păcatelor, întru restaurare spirituală și dobândirea Tărâmului Făgăduit, altfel, de neimaginat pentru condiția umană (vezi *I Corinteni* 2: 9²); *nerăspunsul* implică deci un tip aparte de stare de vorbă – consecință a provocării unice de a-L urma pe Dumnezeu, încadrabilă ca gest al supunerii necondiționate față de El, în acord cu „tăcerea activă și lucrătoare” (Ware 2003: 77)³ (și în contrast puternic cu „valul lumii” – CDin 110, *Stânca Vieții*; CL 31, *Pasăre măiastră (III)*; CUit 122, *Cei ce nu cunosc*), pentru a-I putea asculta deslușit Cuvântul (cf. *Ioan* 3: 29). Evident, absența rostirii în relația cu Creatorul este și semnalul stării de rugăciune „în camera de taină a inimii” (Ware 2003: 82; cf. și Ware 2003: 94-95; *Matei* 6: 6), de pace interioară, de comuniune intimă a credinciosului cu Cerul (vezi Evdokimov 1996: 27; Ware 2003: 83; cf. și *Galateni* 2: 20; *Romani* 8: 26), „când vorbele așteptate rămân nespuse” (Le Breton 2001: 81), „emoția devine covârșitoare obligând vocea să se întrerupă” (Le Breton 2001: 82), iar omul coboară în el însuși, se retrage în singurătatea sinelui (Ware 2003: 75-77 *passim*), respectând(u-și) tăcerea gândurilor și a trăirilor, spre a-L (re)găsi astfel pe Dumnezeu în plinătatea prezenței Sale și spre a-I contempla fără întreruperi (în toată curăția minții și a inimii) frumusețea și măreția (Ware 2003: 81); în atari împrejurări, *nerăspunsul* (= *tăcerea*) rămâne, firească, un exponent incontestabil al intenției de comunicare și nu de suprimare a acesteia⁴, iar „[...] cuvântul ziditor se preschimbă în tăcere lucrătoare.” (* * * 2002: 6). De remarcat, ca o completare a acestei idei, că, în două dintre poeziile lui Traian Dorz, substantivul *răspuns* intră chiar în relație contextuală de antonimie cu *tăcere* (și nu cu alți termeni): „Tu-i urmezi durerii / sfânt alin de-ajuns, / Tu-i întorci *Tăcerii* / cel mai nalt *răspuns*.” (CNem 112, *Veșnic slavă Ție*); „Când chip Tu vei lua în noi / mereu mai strălucit, Iisuse, / prin slava cerului de-Apoi / cânta-Ți-vom laude nespuse. // Căci din belșug vom fi ajuns / s-avem lumină și putere, / ca și-n *tăcere*, și-n *răspuns* / s-avem senin și mângâiere.” (CS 10-11, *Când chip Tu vei lua în noi*); de altfel, Dumnezeu Însuși a răspuns îndelungatelor rugăciuni ale umanității într-un mod neobișnuit, prin întruparea Sa pe pământ: „Astăzi, undeva departe, / unde gându-abia pătrunde, / la a’ lumii rugă de veacuri, / *tainic Dumnezeu răspunde*.” (CDin 39, *Noaptea Nașterii*).

Substantivul neutru *nerăspuns* apare și într-unul dintre volumele de memorii ale lui Traian Dorz, intitulat *Istoria unei jertfe*, fiind întrebuințat cu aceleași semnificații: „Suferința sensibilizează sufletul până la îndumnezeire. Suferința îl face pe om părtaș la toată opera mântuitoare a lui Hristos. Suferința îl unește pe om cu dragostea dureros de mare și de singură a lui Dumnezeu. Dar dragostea aceasta nu poate fi nici înțeleasă de noi, nici împărtășită, niciodată, în măsura în care s-ar vrea ea. O, cât de mult această dragoste este suferință și această suferință este dragoste! Ea simte că dragostea noastră îi răspunde uneori cu toată capacitatea, cu toată

¹ Spre a nu îngreuna parcurgerea referințelor bibliografice din cuprinsul lucrării de față, am optat pentru notarea, în text, a trimiterilor (cu abrevieri) la volumele (aparținând lui Traian Dorz) din care au fost selectate secvențele lirice, urmate de numărul paginii (paginilor) la care se află fragmentul respectiv și de titlul poeziei.

² Trimiterile la textele biblice din lucrarea de față conțin titlul cărții respective, urmat de numărul capitolului și al versetului la care se face referire.

³ Cf. MDE, s.v. *răspunde*, unde, printre semnificațiile înregistrate ale acestui verb, se numără și ‘a da ascultare unei chemări, a se supune’.

⁴ Vezi Le Breton 2001: 149: „Tăcerea nu este absența sonorității, o lume fără freamăt, nemișcată, în care nimic nu se aude.”

puterea și cu toată căldura ei. Dar acestea toate ne sunt mult prea puține față de mărimea dragostei dumnezeiești. Aceasta renunță cu înțelegere la partea pe care nu i-o putem da noi, dar suferă pentru orice pârțică la care este silită să renunțe. Orice *nerăspuns* pe măsura ei o doare. Și așa este mereu dragostea adevărată: suferință. Și suferința adevărată: dragoste.” (Dorz 2007: 152-153).

De asemenea, am identificat în lirica dorziană două ocurențe ale adjectivului-atribut *nerăspuns*, provenit din participiul negativ al verbului *a răspunde* (< lat. *respondere*), cu sensul ‘lipsit de reacție, de replică prin vorbe, gesturi, atitudini; care nu ripostează la acțiuni, provocări, solicitări etc.’ (cf. DLR, MDA, DEX, DLRLC, DLRM, MDE, NDU, CDER 7098, s.v. *răspunde*); el se află în imediata apropiere a cuvântului de bază, în structuri simetrice conținând și alte formații cu prefixul *ne-*, asociate bazelor lor: „Răspunzi în fața lui Hristos / de orice spin purtat ascuns, / de orice rău din duh ne-scos [sic!], / de orice bine *ne-răspuns* [sic!].” (CNem 110, *Răspunzi în fața lui Hristos*); „Vine-i vremea fiecui / ca să-și ia răsplata lui / pentru fiecăare cuvânt / și-orice pas de pe pământ, / pentru orice rău făcut, / și știut, și neștiut, / și pe față, și-n ascuns, / și *răspuns*, și *nerăspuns*, / și cu faptă, și cu gând, / și spunând, și nespunând” (CUit 108, *Vine-i vremea fiecui*)¹. În această situație, membrii perechilor antonimice se întâlnesc în opoziție directă, în vecinătăți contextuale; formațiile sunt integrate în formule cu sintagme binare, în care derivatele negative se alătură bazei, formând o unitate antonimică expresivă împreună cu termenul pozitiv (vezi Băcilă 2011a: 83).

*

În strânsă legătură cu ceea ce arătam mai sus, un alt derivat de acest tip, ocurent (tot o singură dată) în poezia lui Traian Dorz, însă absent din lucrările lexicografice, este *a necuprinde*: „Dar bucuria-mpărtășirii / în harul nemaicunoscut / – doar ochii strălucind în lacrimi / mi-o *necuprind* înalt și mut!” (CDr 131, *M-am bucurat...*). Termenul este format, cu prefixul negativ *ne-*, de la *a cuprinde* (< lat. *comprehendere* = *comprehendere*), glosat în dicționare (ca verb tranzitiv) astfel: ‘a prinde, a apuca ceva de jur împrejur cu mâinile sau cu brațele’; ‘a îmbrățișa’; ‘(fig.) a îmbrățișa cu privirea; a vedea; a înțelege, a pricepe, a cunoaște’; ‘(fig.) a acoperi din toate părțile; a învălui, a copleși’; ‘a pune stăpânire (pe ceva sau pe cineva); a apuca, a cuceri, a domina, a prinde, a stăpâni (și fig., când subiectul este reprezentat de diferite stări fizice, psihice sau sufletești)’ (vezi DA, MDA, DEX, DLRLC, DLRM, CADE, MDE, NDU, s.v.; Șăineanu, DU, s.v. *cuprinde*; CDER 2689, s.v. *cuprinde*; pentru etimologia verbului *a cuprinde*, vezi și CDDE 1447, s.v. *prinde*; PEW 451, s.v. *cuprind*; REW 2106, s.v. *comprehendere*). În context, acestui derivat i se alătură o formă neaccentuată (conjunctă) de dativ a pronumelui personal (*mi-*), cu semnificație posesivă, „actualizată prin intermediul unei anafore asociative de tip posesiv între cliticul de dativ și un nominal din structură” (GALR I 2005: 206), în cazul de față, substantivul-subiect *ochii*, cu trăsătura semantică [+ Obiect posedat inalienabil].

Este foarte probabil că punctul de plecare pentru formarea verbului *a necuprinde* l-a constituit participiul negativ al lui *a cuprinde*, *necuprins* (folosit și cu valoare adjectivală: cf. *fericit* – *nefericit*, *mulțumit* – *nemulțumit* etc.). „Deoarece «adjectivele» fără *ne-* au, în familia lor, verbele corespunzătoare, ele continuă a fi percepute ca participii trecute ale acestora, chiar atunci când funcțiunea lor e pur adjectivală. În consecință, compusele negative, deocamdată numai adjective, pot fi interpretate, în anumite condiții, ca forme participiale. Atâta ajunge, pentru ca verbul, încă neexistent, dar simțit ca temă a adjectivului-participiu, să ia naștere.” (Iordan 1943: 201). Argumente în plus în favoarea afirmației anterioare sunt existența unei forme negative de supin a acestui verb, reperabilă în poezia dorziană: „Doamne, ești *de necuprins*” (CDin 149, *Doamne, Dumnezeuul nostru*); „poveri *de necuprins*” (CÎnd 83, *Din întuneric*); „Mărire veșnică Răbdării / *de ne-nțeleș* și *necuprins*” (CNem 47, *Mărire veșnică Răbdării*), întrebuițată inclusiv cu comportament adverbial (în construcții inversate) și cu rolul de a reda ideea de superlativ absolut, sugerând că intensitatea maximă este o consecință a rarității (vezi

¹ Mihăilă 1984: 337 precizează că „substantivele cu prefixul *ne-* au, în marea lor majoritate, un corelat adjectival sau verbal (adică, de la aceeași temă, există un adjectiv sau un verb). Cel mai adesea corelatul este format pe terenul limbii române.”

Băcilă 2011b: 74-75): „poți fi *necuprins de mare*” (CDin 148, *Doamne, Dumnezeul nostru*); „Doamne, Tu ești mare, *necuprins de Sfânt*” (CP 192, *Psalmul 104*), precum și utilizarea infinitivului lung substantivizat (cu formă de plural): „ce *necuprinderi* / mai sunt încă de muncit.” (CNem 88, *Luptă-te, dar niciodată*).

Așadar, în versurile de mai sus, derivatul *a necuprinde*, caracterizat printr-un grad sporit de expresivitate în comparație cu structura *nu* + baza *a cuprinde*, sintetizează, cu o forță de sugestie neobișnuită (într-o propoziție afirmativă, care exprimă însă un înțeles parțial negativ: ‘nu (mi-o) cuprind integral, nu pot să (mi-o) cuprindă în adevăratul sens al cuvântului’), ideea că bucuria trăită în chip unic de cei credincioși prin intermediul întâlnirii cu darul nemeritat al lui Dumnezeu – accesibil numai celor ce-și deschid inimile spre rugăciune și meditație – e indescriptibilă în cuvinte (deși, în parte, se răsfrânge în plânsul tainic al sufletului aflat în dialog cu Cerul), prin urmare, imposibil de perceput cu ochiul unei firi netransfigurate de lumina divină, extrem de greu de înțeles sau de cunoscut în totalitate chiar și în rarele clipe de înălțare spirituală; misterul bucuriei din starea de grație învăluie ființa, copleșește gândurile și alungă tenebrele, pune stăpânire asupra trăirilor inimii, într-o conjunctură net superioară aceleia de mulțumire, atunci când credinciosul Îl slăvește pe Dumnezeu pentru răspunsurile primite la rugăciuni, pentru împlinirea bunelor dorințe și biruința în impasurile existenței, pentru cântecul și dragostea aducătoare de împliniri autentice, pentru elanul tinereții și frumusețea legăturilor lui cu semenii.

În structura strofei citate nu putem să nu remarcăm prezența conectorului transfrastic *dar*, cu rolul de a coordona adversativ două enunțuri, de a anunța, la început de paragraf, „o nouă perspectivă de abordare a temei în discuție” (GALR II 2005: 730), mai mult, o nouă temă de discurs liric, punând în antiteză mesajul primei părți a poeziei și cel al ultimelor versuri, altfel spus, „semnalând o contrazicere [sau o obiecție – n.n. F.-M.B.] a așteptărilor sugerate de enunțul sau enunțurile precedente” (GALR II 2005: 730); în definitiv, adevărata fericire a ființei umane (la un nivel superior al înțelegerii ei) se află – deși poate părea paradoxal – în singurătate, în „liniștea lăuntrică a inimii curățite de orice gând și de orice imagine” (Ware 2003: 114; cf. și *Romani 7: 22; II Corinteni 4: 16; Efeseni 3: 16*), nu în zgomotul lumii din afară, al vieții cotidiene (necesar a fi redus până la neauzire) ori în înșiruirea inutilă de cuvinte fără rost, ci în reculegere și meditație, în disponibilitatea (prioritară) față de conversația interioară și în deschiderea inimii față de momentele de har ale ascultării mesajului divin¹: „Într-o perioadă de inflație verbală, care nu face decât să agraveze urâta singurătate, numai omul păcii rugătoare poate să mai vorbească celorlalți, să arate cuvântul devenit chip, privirea devenită prezență. Tăcerea sa va vorbi acolo unde predica nu mai acționează, misterul său îl va face atent la o revelație devenită apropiată, accesibilă.” (Evdokimov 1996: 28). Să nu uităm că, în tradiția creștină, rugăciunile adresate lui Dumnezeu sau sfinților constau, cel mai adesea, în perioade de tăcere neîntrerupte, fiind exprimate în forul interior al credinciosului; comunicarea „tăcută” a acestuia cu Divinitatea, „rugăciunea vie, trăită, a liniștii creatoare” (Ware 2003: 22)² își au obârșia, așadar, în tradiția mistică a creștinismului, „preocupată să găsească unitatea cu Dumnezeu și conștientă de neputința cuvintelor de a numi o experiență complet străină percepției umane.” (Le Breton 2001: 55), iar tăcerea veghetoare (care transfigurează sufletul) devine, în acest fel, „un preludiu al deschiderii spre revelație” (Chevalier, Gheerbrant 1995: 343, s.v.

¹ Vezi Le Breton 2001: 185: „Prietenul tăcerii ajunge apropiatul lui Dumnezeu.”; Chevalier, Gheerbrant 1995: 343, s.v. *tăcere*: „Dumnezeu ajunge în sufletul în care domnește tăcerea.”; cf. și Le Breton 2001: 186: „Tăcerea este limbajul lui Dumnezeu deoarece conține în sine toate cuvintele; ea este o rezervă inepuizabilă de sens.”; Ware 2003: 82: tăcerea „nu este un vid negativ, o pauză între două cuvinte, un scurt repaus înainte de a relua vorbirea, ci cu totul pozitivă; o atitudine vie de atenție, de vigilență și, înainte de toate, de ascultare.” (aceeași idee în Ware 2003: 17); Ware 2003: 19: „Adevărata rugăciune interioară este atunci când încetezi să mai vorbești și ascuți vocea fără cuvinte a lui Dumnezeu în adâncul inimii tale”.

² Cf. și Ware 2003: 99: „Rugăciunea în tăcerea lăuntrică nu neagă, ci pune lumea în valoare.”.

tăcere)¹, un veritabil privilegiu de accedea spre înălțimile și abisurile ființei, dar, mai ales, o permanență a comuniunii depline cu Dumnezeu (cf. *I Tesaloniceni* 5: 17).

Mai frecvent întrebuițate – și, de aceea, mult mai cunoscute – sunt adjectivul *necuprins* (< prefixul *ne-* + *cuprins*), cu sensurile (menționate în dicționarele românești) ‘care nu este sau nu poate fi cuprins între anumite limite (în spațiu, în timp, în intensitate); nelimitat, nemărginit, nesfârșit, infinit, imens’; ‘care nu poate fi cuprins de mintea omenească, fiind mai presus de ea; neînțeles, nepătruns, (înv.) neajuns, necunoscut’ (vezi DLR, MDA, DEX, DLRLC, DLRM, MDE, NDU, s.v.), și substantivul neutru cu aceeași formă, considerat a fi poetic (vezi DLRLC, s.v.), cu înțelesurile ‘spațiu, întindere nelimitată; nemărginire, imensitate; infinit’ (vezi DLR, MDA, DEX, MDE, NDU, s.v.; CDER 2689, s.v. *cuprinde*) – termeni înrudiți semantic, care prezintă numeroase ocurențe în lirica lui Traian Dorz, după cum urmează: 1) adjectivul *necuprins* (cu accepțiile amintite), având funcție sintactică de atribut adjectival sau de nume predicativ: „și-n urmă, pe veci *necuprinse*, / lumini străluci-vor” (CÎnd 97, *Mai țineți*); „bucurie *necuprinsă*” (CL 53, *Mai departe*); „mărimea-I *necuprinsă*” (CP 282, *Psalmul 145*); „*Necuprinsa*, Veșnica Viață” (CA 157, *Cred Într-Unul Dumnezeu*); „largu-i *necuprins*” (CDr 9, *O, iată vine seara!*); „cât de *necuprinsă* e partea Ta de har” (CDr 111, *Eu pot lupta*); „Ce de ceruri *necuprinse*” (CCm 19, *Fericita mea Nădejde*); „*necuprinse* firi” (CCm 59, *La nunta noastră*); „*Necuprinsa* Ta iubire” (CCm 106, *Cât ai Tu mai mult ca alții*); „hotarul încă *necuprins*” (CCm 118, *Suspiniurile Tale*); „*Necuprinsă* Zare” (CCm 196, *Ce-am cuprins din tine?*); „un Nume *Necuprins*” (CNem 6, *Cântări Nemuritoare*); „într-un *necuprins* HRISTOS [subl. aut.]” (CNem 88, *Nesfârșită slavă, Doamne!*); „veșnic *necuprinse-ntinderi*” (CNem 94, *O, cerule-nstelat!*); „marginile-s *necuprinse*” (CNem 148, *Oricât să ascult*); „Hristos, Biruitorul *Necuprins*” (CUrm 133, *Cei ce-au muncit*); „ceruri *necuprinse*” (CVEșn 58, *Mereu mai sus*); „bucuria e-atât de *necuprinsă*” (CS 9, *Sunt stări*); „Sfântu-I Nume *Necuprins*” (CS 61, *Celor ce răzlesc nainte*); „Pe-ntinderi *necuprinse*” (CS 100, *Iisuse, niciodată*); „Iisus *necuprins*” (CNoi 47, *Și vântul șoptește*); „un număr *necuprins*” (CE 142, *Suntem mult mai mulți*); „Cântec *necuprins*” (EP 51, *Izvoarele Luminii*); 2) adverbul *necuprins*, format, prin conversiune, de la adjectivul respectiv: „frontul celor care moartea i-a învins / alții o să-l umple larg și *necuprins*.” (CA 115, *Viitoare valuri*); 3) substantivul *necuprins*, cu sensurile menționate, ce trimit, aproape fără excepție, la perspectiva veșniciei, a spațiului și timpului infinit, relevantă, în lirica dorziană, și prin alte formații cu prefixul *ne-* (vezi Băcilă 2011a: 79-94): „Tu umpli-ntregul *necuprins*” (CÎnd 71, *Iisuse, adânc Ocean*); „*Necuprinsurile* toate” (CL 147, *Lăudăm pe Domnul nostru*); „pe *necuprinsul* / bolții cerului senin” (CCm 118, *Prima ploaie*); „nepătruns rămas-a / *Necuprinsul* tot!” (CCm 196, *Ce-am cuprins din tine?*); „*necuprinsul* / nemărginirilor cerești” (CNem 113, *Ce nalt e, Doamne*); „Tu-mi umpli *necuprinsul*” (CÎnv 86, *Statornică-i blândețea*); „*Necuprinsul* prietenos” (CVEșn 147, *Aprinsa Domnului iubire*); „în tot *necuprinsul* Firii” (CUit 13, *În pacea serii*); „în tot *necuprinsul* Firii” (CUit 27, *Doamne, eu mereu tot cuget...*); „*Necuprinsul* Nou” (CViit 193, *Iată vremea să se-arate*).

*

După cum se poate observa din cele de mai sus, formațiile cu prefixul *ne-* cunosc o frecvență notabilă în lirica lui Traian Dorz, antrenând (în ocurențele pe care le-am identificat) mai ales accepții figurate; însă nu atât în numărul aparițiilor lor în context stă capacitatea creatoare a poetului, cât în poziția pe care el le-o asigură față de alte elemente, în anumite combinații lexicale surprinzătoare. Acest lucru dovedește, încă o dată, că studiul lexicului unui poet constituie una dintre modalitățile cele mai adecvate pentru a-i înțelege crezul artistic, orientările și filozofia de viață, intensitatea cu care percepe lumea, experiențele neașteptate de tot felul, precum și modul lui specific de a le transpune în imagini poetice.

Pe lângă faptul că termeni precum substantivul neutru *nerăspuns* sau verbul *a necuprinde* nu sunt înregistrați în lucrările lexicografice (deși, practic, e posibil să existe ca atare), analiza

¹ Vezi Ware 2003: 9: „rugăciunea înseamnă vorbire tainică în har [...], vorbire a sufletului cu Dumnezeu, a lui Dumnezeu cu sufletul nostru și înălțare către Dumnezeu, împărtășire în lumina și iubirea divină.”, iar „a te ruga înseamnă a tăcea.” (Ware 2003: 19).

fragmentelor în care aceștia apar relevă faptul că ei se înscriu în rândul formațiilor cu *ne-* ce exprimă, în realitate, o idee afirmativă¹, de cele mai multe ori însoțită de efecte stilistice – în cazul de față, semnificațiile tăcerii în direcție semantic pozitivă, ca formă specială de dialog, în absența căreia comunicarea este de neconceput²: „Tăcerea și vorbirea nu sunt anonime, ambele sunt active și însemnate, iar discursul nu poate să existe fără legătura lor reciprocă. [...] orice enunț ia naștere din tăcerea interioară a individului mereu în dialog cu el însuși.” (Le Breton 2001: 20). Iar lirica dorziană, în ansamblul ei, reflectă ideea că rugăciunea autentică este o împletire a trăirilor sacre cu linișt(ir)ea sufletului și a cugetului, ca năzuință a contopirii cu plenitudinea prezenței lui Dumnezeu: „Toată poezia lui Traian Dorz e ca o rugăciune cu iz liturgic, rostită cu timiditatea penitentului umil, în căutarea obârșiiilor sale divine; e ca o revărsare de cer, ca o litanie biblică, ca o prescură de lumină oferită sufletelor dornice de slavă și de comuniune mistică.” (Grossu 2005: 88).

Referințe bibliografice:

- BĂCILĂ, Florina-Maria 2011a: *Substantivul nehotar în lirica lui Traian Dorz*, in Gheorghe Chivu, Alexandru Gafton, Adina Chirilă (coord.), *Filologie și bibliologie. Studii*, Timișoara, Editura Universității de Vest, p. 79-94.
- BĂCILĂ, Florina-Maria 2011b: *Superlativul adjectivelor în volumul Locurile noastre sfinte, de Traian Dorz*, in „Analele Universității de Vest din Timișoara”, XLIX, p. 69-81.
- CADE = CANDREA, I.-A., ADAMESCU, Gh. [1926-1931]: *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, de I.-A. Candrea. Partea a II-a: *Dicționarul istoric și geografic universal*, de Gh. Adamescu, București, Editura Cartea Românească.
- CDDE = CANDREA, I.-A., DENSUSIANU, Ovid 1914: *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, București, Editura Socec.
- CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain 1995: *Dicționar de simboluri*, volumul 3, P – Z, București, Editura Artemis.
- CDER = CIORĂNESCU, Alexandru 2011: *Dicționarul etimologic al limbii române*. Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu-Marin, București, Editura Saeculum I.O.
- COTEANU, Ion 1956: *Creația lexicală în poezia noastră nouă*, in „Limbă și literatură”, II, p. 89-108.
- *** 2002: *Cuvânt despre liniște. Scrieri ziditoare despre lucrarea mântuitoare*. Traducerea textelor: Pr. Gheorghe Tilea, Pr. Grigorie Teodorescu, Ilie Iliescu, Pr. Mihai Vladimirescu, Gherontie Cruceada, Radu Duma. Ediție îngrijită, note și comentarii: Radu Duma, București, Editura Herald.
- DIACONESCU, Paula 1974: *Concepte moderne în analiza limbii. Implicațiile lor în analiza stilistică a textului literar*, in „Limbă și literatură”, vol. IV, p. 639-648.
- DEX = *** 1996: *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic.
- DA = *** 1940: *Dicționarul limbii române*, tomul I, partea II (C), București, Tipografia Ziarului „Universul”.
- DLR = *** 1971-1975: *Dicționarul limbii române*, serie nouă, tomul VII, partea 1, litera N; tomul IX, litera R, București, Editura Academiei.
- DLRLC = *** 1955-1957: *Dicționarul limbii române literare contemporane*, volumul I (A – C); volumul al III-lea (M – R), București, Editura Academiei.
- DLRM = *** 1958: *Dicționarul limbii române moderne*, București, Editura Academiei.
- DOMINTE, Constantin 2003: *Negația în limba română*, București, Editura Fundației România de Mâine.
- DORZ, Traian 1993: *Hristos, mărturia mea*, Simeria, Editura „Traian Dorz”.
- DORZ, Traian 2007: *Istoria unei jertfe*, vol. III. *Rugul*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- EVDOKIMOV, Paul 1996: *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*. Prefață de Olivier Clément. Traducere: Carmen Bolocan, Iași, Editura Polirom.
- GALR I = *** 2005: *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, București, Editura Academiei Române.
- GALR II = *** 2005: *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, București, Editura Academiei Române.
- FCLR II = GRAUR, Al., AVRAM, Mioara (redactori responsabili) 1978: *Formarea cuvintelor în limba română*, volumul al II-lea. *Prefixele*, București, Editura Academiei.
- GROSSU, Sergiu 2005: *Un vânt de primăvară religioasă. Rânduiala luptei spirituale în mișcarea ortodoxă „Oastea Domnului”*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.

¹ Ni se pare oportună, în acest sens, următoarea afirmație: „E ceva curios în negația românească: uneori *nu desființează, ci înființează* [subl. n. – F.-M.B.]” (Noica 1996: 170).

² Vezi Le Breton 2001: 27: „Tăcerea este un modulator al comunicării, un dispozitiv de echilibrare”; Le Breton 2001: 56: „Tăcerea este o formă de comunicare”.

- IORJAN, Iorgu 1943: *Limba română actuală – o gramatică a „greșelilor”*, Iași, Institutul de Arte Grafice „Alexandru A. Țerek, Mîrzescu”.
- LE BRETON, David 2001: *Despre tăcere*. Traducere de Constantin Zaharia, București, Editura ALL.
- REW = MEYER-LÜBKE, W. 1935: *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, 3. vollständig neubearbeitete Auflage, Heidelberg, Carl Winters Universitätsbuchhandlung.
- MDE = * * * 1986: *Mic dicționar enciclopedic*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- MDA = * * * 2001-2003: *Micul dicționar academic*, volumul I, literele A – C; volumul IV, literele Pr – Z, București, Editura Univers Enciclopedic.
- MIHĂILĂ, Ecaterina 1984: *Formațiile negative cu prefixul ne- din cadrul grupului nominal în poezia română actuală*, in „Studii și cercetări lingvistice”, XXXV, nr. 4, p. 333-344.
- NOICA, Constantin 1996: *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, București, Editura Humanitas.
- NDU = OPREA, Ioan, PAMFIL, Carmen-Gabriela, RADU, Rodica, ZĂSTROIU, Victoria 2007: *Noul dicționar universal al limbii române*, ediția a II-a, București – Chișinău, Editura Litera Internațional.
- PEW = PUȘCARIU, Sextil 1975: *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, zweite, unveränderte Auflage, Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag.
- Șăineanu, DU = ȘĂINEANU, Lazăr [1925]: *Dicționar universal al limbei române*, ediția a V-a, revăzută și adăugită, Craiova, Editura Scrisul Românesc.
- WARE, Kallistos 2003: *Rugăciune și tăcere în spiritualitatea ortodoxă. Puterea Numelui sau despre Rugăciunea lui Iisus. Isihia și tăcerea în rugăciune*. Cu un cuvânt înainte de Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu și cu o postfață de Maxime Egger, București, Editura Christiana.

Au fost citate versuri din următoarele volume:

- CA = DORZ, Traian 2006: *Cântarea Anilor*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CCm = DORZ, Traian 2007: *Cântarea Cântărilor mele*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CDin = DORZ, Traian 2004: *Cântările Dintâi*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CDr = DORZ, Traian 2006: *Cântări de Drum*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CE = DORZ, Traian 2008: *Cântările Eterne*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CÎnd = DORZ, Traian 2004: *Cântări Îndepărtate*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CÎnv = DORZ, Traian 2007: *Cântarea Învierii*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CL = DORZ, Traian 2005: *Cântări Luptătoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CNem = DORZ, Traian 2007: *Cântări Nemuritoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CNoi = DORZ, Traian 2008: *Cântări Noi*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CP = DORZ, Traian 2005: *Cântările Psalmilor*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CS = DORZ, Traian 2008: *Cântări de Sus*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CUit = DORZ, Traian 2008: *Cântări Uitate*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CUrm = DORZ, Traian 2007: *Cântările din Urmă*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CVeșn = DORZ, Traian 2007: *Cântarea Veșniciei*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CViit = DORZ, Traian 2008: *Cântarea Viitoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- EP = DORZ, Traian 2010: *Eternele poeme*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.